

Lausunto hallituksen esityksestä HE 189/2025 vp hyvinvointialueiden alijäämän kattamista koskevan sääntelyn muuttamisesta

Tehy ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä, joka koskee hyvinvointialueiden alijäämien kattamisaikataulun muuttamista. Esityksen tavoitteena on mahdollistaa lisääjän myöntäminen hyvinvointialueille alijäämien kattamiseen tilanteissa, joissa nykyinen kahden vuoden määräaika osoittautuu käytännössä liian tiukaksi. Tehy pitää tärkeänä, että hyvinvointialueiden taloudellista sääntelyä tarkastellaan realistisesti suhteessa sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen edellytyksiin.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutoksia hyvinvointialueita koskevaan lainsäädäntöön siten, että hyvinvointialue voisi tietyin edellytyksin hakea lisää aikaa alijäämien kattamiseen. Nykyinen sääntely perustuu hyvinvointialueista annettuun lakiin, jonka mukaan alijäämä on katettava kahden vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamisesta. Tehy katsoo, että nykyinen määräaika ei kaikissa tilanteissa ole realistinen, koska hyvinvointialueet aloittivat toimintansa samanaikaisesti laajan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhteydessä. Toiminnan alkuvaiheessa monet alueet ovat kohdanneet merkittäviä kustannuspaineita, jotka liittyvät muun muassa palvelutarpeen kasvuun, henkilöstöpulaan ja toimintojen yhteensovittamiseen. Tehy pitää esityksen lähtökohtaa perusteltuna. Mahdollisuus lisää aikaan voi helpottaa hyvinvointialueiden talouden hallittua tasapainottamista ja vähentää painetta tehdä nopeita säästöpäätöksiä, jotka kohdistuvat suoraan palveluihin tai henkilöstöön. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat välttämättömiä peruspalveluja, joiden turvaaminen kuuluu julkisen vallan keskeisiin velvollisuuksiin. Taloudellisten sääntöjen tulee tukea tätä tavoitetta eikä vaarantaa palvelujen järjestämisen edellytyksiä.

Tehy korostaa erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön näkökulmaa. Hyvinvointialueiden taloudelliset sopeuttamistoimet kohdistuvat käytännössä usein henkilöstöön, koska henkilöstömenot muodostavat merkittävän osan palvelujärjestelmän kustannuksista. Liian tiukka aikataulu alijäämien kattamiselle voi johtaa tilanteeseen, jossa hyvinvointialueet joutuvat turvautumaan nopeisiin ja lyhytnäköisiin säästötoimiin. Tällaiset toimet voivat näkyä rekrytointien vähentämisenä, sijaisuuksien rajoittamisena, palvelujen supistamisena tai henkilöstön työkuorman lisääntymisenä. Tämä puolestaan heikentää työhyvinvointia ja lisää henkilöstön kuormittumista.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön saatavuus on jo nykyisellään merkittävä haaste monilla hyvinvointialueilla. Henkilöstöpula vaikuttaa suoraan palvelujen saatavuuteen ja hoidon laatuun. Jos ja kun talouden tasapainottaminen johtaa henkilöstömäärän vähenemiseen tai työolojen heikkenemiseen, voi seurauksena olla entistä suurempia vaikeuksia rekrytoida ja sitouttaa työntekijöitä alalle. Tehy katsoo, että henkilöstön riittävyys ja työolosuhteet ovat keskeinen osa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen laatua ja potilas- sekä asiakasturvallisuutta.

Lisääjän mahdollistaminen alijäämien kattamiseen voi antaa hyvinvointialueille paremmat edellytykset toteuttaa talouden tasapainottamista hallitusti ja pitkäjänteisesti. Jos sopeutustoimia joudutaan tekemään kiireessä, niiden vaikutukset voivat olla lyhytnäköisiä ja jopa lisätä kustannuksia pidemmällä aikavälillä. Esimerkiksi palvelujen liian nopea supistaminen voi johtaa tilanteisiin, joissa ongelmat pahenevat ja hoidon tarve kasvaa myöhemmin.

Tehy pitää kuitenkin tärkeänä, että lisääjän myöntämiseen liittyvät kriteerit ovat selkeitä ja läpinäkyviä. Hyvinvointialueiden on pystyttävä ennakoimaan taloudellista sääntelyä ja suunnittelemaan toimintaansa sen mukaisesti. Jos lisääjän myöntäminen perustuu epäselviin tai tulkinnanvaraisiin perusteisiin, se voi vaikeuttaa talouden suunnittelua ja lisätä epävarmuutta. Tehy katsoo, että lisääjän hakemiseen ja myöntämiseen liittyvien menettelyjen tulee olla mahdollisimman selkeitä ja ennakoitavia.

Lisäksi Tehy korostaa, että hyvinvointialueiden taloudellisia haasteita ei voida tarkastella pelkästään yksittäisten alueiden toiminnan näkökulmasta. Monet talouspaineet liittyvät laajempiin rakenteellisiin tekijöihin, kuten väestön ikääntymiseen, palvelutarpeen kasvuun sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannustason nousuun. Myös henkilöstöpula vaikuttaa kustannuksiin, koska se lisää esimerkiksi vuokratyövoiman käyttöä ja vaikeuttaa toiminnan suunnittelua. Tehy katsoo, että valtion rahoitusjärjestelmän toimivuutta on arvioitava kokonaisuutena, jotta hyvinvointialueilla on realistiset mahdollisuudet järjestää lakisääteiset palvelut.

Tehy pitää tärkeänä, että hyvinvointialueiden talouden ohjaus ei johda tilanteeseen, jossa taloudelliset tavoitteet asetetaan palvelujen saatavuuden ja laadun edelle. Peruspalvelujen on oltava kaikkien saatavilla yhdenvertaisesti. Perustuslaki siis velvoittaa julkista valtaa turvaamaan riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut, toimeentulon ja huolenpidon, koulutuksen sekä yhdenvertaisen kohtelun. Tämä muodostaa oikeudellisen perustan sille, että esimerkiksi terveydenhuollon tai sosiaalihuollon peruspalveluita ei voida jättää turvaamatta. PL 19 §:ssä puhutaan *"riittävästä"* palveluista, mikä on tulkinnanvarainen ilmaus. Jos palvelut heikkenevät liikaa, voidaan kysyä, täyttyykö perustuslain velvoite. Perustuslakivaliokunta on useasti huomauttanut, että palveluiden riittävyys ja yhdenvertaisuus ovat vaarassa esimerkiksi sote-uudistusten ja resurssipulan vuoksi.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen tarkoituksena on turvata väestön hyvinvointi ja terveys, ja niiden järjestäminen edellyttää riittäviä resursseja. Taloudellisen kestävyys tavoittelu on tärkeää, mutta sen tulee tapahtua tavalla, joka ei vaaranna palvelujen keskeistä tarkoitusta. Tehy korostaa myös henkilöstön osallistamisen merkitystä talouden sopeuttamisessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla on usein paras käytännön tieto siitä, miten palveluja voidaan kehittää tehokkaammin ja tarkoituksenmukaisemmin. Henkilöstön näkökulman huomioiminen päätöksenteossa voi auttaa löytämään ratkaisuja, jotka parantavat toiminnan vaikuttavuutta ilman, että palvelujen laatu heikkenee. Tämä edellyttää avointa vuoropuhelua työnantajien, henkilöstön ja päättäjien välillä.

Tehy katsoo, että hallituksen esitys on askel oikeaan suuntaan siinä mielessä, että se tunnistaa hyvinvointialueiden taloudelliset haasteet ja pyrkii luomaan joustavuutta alijäämien kattamiseen. Samalla Tehy painottaa, että talouden sopeuttaminen ei saa tapahtua henkilöstön kustannuksella eikä vaarantaa potilas- ja asiakasturvallisuutta. Riittävä rahoitus on sosiaali- ja terveyshuollon pohja. Hyvinvointialueiden toiminnan onnistuminen riippuu ratkaisevasti siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla on mahdollisuus tehdä työnsä turvallisesti ja riittävillä resursseilla.

Tehy korostaa, että sosiaali- ja terveyspalvelujen toimivuus on keskeinen osa hyvinvointivaltion perustaa. Hyvinvointialueiden taloudellisten ongelmien ratkaiseminen edellyttää pitkäjänteistä politiikkaa, jossa huomioidaan sekä palvelujen tarve että henkilöstön riittävyys. Tehy pitää tärkeänä, että lainsäädäntö tukee tätä tavoitetta ja mahdollistaa sosiaali- ja terveyspalvelujen kestävä kehittäminen myös tulevaisuudessa.

Helsingissä 3.3.2025

Millariikka Rytkönen puheenjohtaja
Tehy ry